

अनुसूचित जाती उपयोजनेंतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या वैशिष्ट्यपूर्ण/नाविन्यपूर्ण योजनेच्या अंमलबजावणीबाबत.....

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : विधयो २०१६/प्र.क्र. २३०/विधयो
मंत्रालय विस्तार, मुंबई ४०० ०३२
तारीख : २२ मार्च, २०१७

- वाचा :** १) नियोजन. विभाग, शासन निर्णय.क्र.डिएपी १०१०/प्र.क्र.२०३/का.१४८१, दि.९.८.२०१०.
२) नियोजन. विभाग, शासन परिपत्रक .क्र.डिएपी-१०१२/प्र.क्र.२८०/का.१४८१, दि.६.८.२०१२.
३) नियोजन. विभाग, शासन परिपत्रक.क्र.डिएपी १०१२/प्र.क्र.२८०/का.१४८१, दि.१२.९.२०१२.

प्रस्तावना :-

अनुसूचित जाती व नवबौद्ध घटकासाठी अनुसूचित जाती उपयोजना सन १९७४-७५ पासून राबविण्यात येत आहे. संविधानाच्या ७४ व्या घटना दुरुस्तीतील अनुच्छेद २४३ झेड डी नुसार जिल्हा वार्षिक अनुसूचित जाती उपयोजना आराखड्याची अंमलबजावणी व सनियंत्रण करण्याचे काम सामाजिक न्याय विभागाकडे सोपविण्यात आले आहे. त्यानुसार अनुसूचित जाती उपयोजनेसाठी नियोजन विभागाकडून नियतव्यय प्राप्त झाल्यानंतर त्यापैकी जिल्हा वार्षिक अनुसूचित जाती उपयोजनेसाठी नियतव्यय निश्चित करून तो प्रत्येक जिल्ह्याला जिल्ह्यातील अनुसूचित जाती व नवबौद्ध घटकांच्या लोकसंख्येच्या प्रमाणात वाटप करण्यात येतो. जिल्ह्यातील सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, जिल्ह्यातील सर्व विभागाच्या मागण्या विचारात घेऊन जिल्हा वार्षिक अनुसूचित जाती उपयोजनेचे प्रारूप आराखडे तयार करून जिल्हा नियोजन समितीच्या मान्यतेने सामाजिक न्याय विभागाकडे सादर करतात.

राज्यातील अनुसूचित जाती बहूल जिल्ह्यांमध्ये प्रत्येक जिल्ह्याच्या भौगोलिक परिस्थिती, नैसर्गिक साधनसंपत्ती, स्थानिक समस्या व गरजा वेगवेगळ्या असून स्थलकालपरत्वे काही वैशिष्ट्यपूर्ण योजना राबविणे आवश्यक ठरते. सबब अनुसूचित जाती उपयोजनेचा आराखडा तयार करतांना नियमित योजनांबरोबर अनुसूचित जाती क्षेत्रातील अडचणी दूर करून लोकांच्या गरजा पूर्ण करण्यास वाव रहावा या उद्देशाने शासनाने परिपत्रक क्र. विधयो-२०१६/प्र.क्र.१७८/विधयो, मंत्रालय मुंबई दि. २०.१०.२०१६ नुसार, सन २०१७-१८ च्या आराखड्याबाबतच्या मार्गदर्शक सूचनांमध्ये प्रत्येक जिल्ह्यांच्या अनुसूचित जाती उपयोजनेच्या एकूण निधीपैकी ३ % निधी वैशिष्ट्यपूर्ण/नाविन्यपूर्ण योजनांसाठी राखून ठेवण्याच्या सूचना दिल्या आहेत. मात्र वैशिष्ट्यपूर्ण/नाविन्यपूर्ण योजनांतर्गत कोणत्या योजना हाती घेण्यात याव्यात, त्यांची तांत्रिक व प्रशासकीय मान्यता देण्याबाबतची कार्यपद्धती व मार्गदर्शक सूचना विहित करण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता.

शासन निर्णय :-

अनुसूचित जाती व नव बौद्धांच्या विकासाच्या दृष्टीने जिल्हा वार्षिक अनुसूचित जाती उपयोजनेखाली वैशिष्ट्यपूर्ण/नाविन्यपूर्ण योजनेंतर्गत विविध उपक्रम राबविणे आवश्यक आहे. यासाठी

शासन स्तरावर निर्मिती, तांत्रिक व प्रशासकीय मान्यतेचे अधिकार प्रदान करून कार्यक्रम कार्यान्वित करण्यासाठी योजना राबविण्यास मान्यता देत आहे.

२. वैशिष्ट्यपूर्ण/नाविन्यपूर्ण योजनांचे उद्देश :-

राज्यातील जिल्हयांमध्ये विविधता असून प्रत्येक विभागाच्या/ जिल्हयाच्या समस्या व गरजा वेगवेगळ्या आहेत. सबब, जिल्हा योजनेचा आराखडा तयार करतांना नियमित योजनांबरोबरच त्या- त्या विभागाच्या अडीअडचणी दूर करून गरजा पूर्ण करण्यास वाव रहावा, तसेच स्थानिक स्तरावर जिल्हा नियोजन समितीच्या सदस्यांना काही वैशिष्ट्यपूर्ण योजना राबविण्याची संकल्पना असल्यास त्या संबंधित यंत्रणेमार्फत राबविण्यास वाव असावा या उद्देशाने शासनाने वैशिष्ट्यपूर्ण/नाविन्यपूर्ण योजनांची संकल्पना सुरु केलेली आहे.

३. वैशिष्ट्यपूर्ण/नाविन्यपूर्ण योजनांचे स्वरूप :-

वैशिष्ट्यपूर्ण /नाविन्यपूर्ण योजनांचा उद्देश, उद्दिष्ट, अंमलबजावणी पद्धत, अंमलबजावणी यंत्रणा, लाभार्थी पात्रता व निवडीचे निकष, योजनेचा कालावधी इत्यादीबाबत स्पष्टता असणे आवश्यक आहे. वैशिष्ट्यपूर्ण योजनेतर्गत येणारे प्रस्ताव हे नियमित योजनेचे (duplication) नसून ते खरोखरच वैशिष्ट्यपूर्ण/नाविन्यपूर्ण आहेत. ते खरोखरच अनुसूचित जातीच्या लोकांच्या फायद्याचे आहेत, याची खात्री करून समितीने सादर करावेत .

या ३ % निधीतून अनेक योजना न घेता एका वर्षात साधारणतः चार ते पाच योजना राबविण्याचे निश्चित करण्यात यावे.

४. या निधीतून प्रामुख्याने खालील स्वरूपाच्या योजना राबविण्यात याव्यात:-

१. अनुसूचित जाती उपयोजनेतर्गत राज्यस्तरीय व जिल्हास्तरावर निश्चित केलेल्या समान योजनांमध्ये न बसणाऱ्या व स्थानिक गरजेनुसार आवश्यक असलेल्या योजना.
२. अशा योजनेतून जिल्हयांमध्ये कायम स्वरूपा मालमत्ता निर्माण होणे अपेक्षित आहे. तसेच वैशिष्ट्यपूर्ण योजनेमध्ये मानव विकास निर्देशांकात वाढ होईल याचाही विचार करण्यात यावा.
३. प्रत्यक्षपणे अशा योजनांतून सर्वसाधारण व मोठ्या प्रमाणात लाभार्थ्यांना सामुहिक लाभ मिळत असावा.
४. केंद्रवर्ती अर्थसंकल्प (Nucleus Budget) तसेच या योजनेतर्गत घेण्यात आलेल्या योजनांची द्विरुक्ती टाळावी.
५. अनुसूचित जाती उपयोजनेतर्गत कार्यरत कर्मचाऱ्यांची कौशल्यवृद्धी व उत्पादकता वाढविणाऱ्या योजना
६. अनुसूचित जाती उपयोजनेच्या प्रभावी व कार्यक्षम अंमलबजावणीसाठी उपाययोजना.
७. सामाजिक न्याय विभागाच्या शासकिय अनुसूचित जातीच्या आश्रमशाळा/शासकिय निवासी शाळामधील शिक्षणाची गुणवत्ता वाढविण्यासाठी योजना.
८. अनुसूचित जातीचे महिला बचत गट व स्वयंसहायता बचत गटांना लाभ देण्यात येण्यासाठी योजना.

५. या निधीतून खालील स्वरूपाच्या योजना कोणत्याही परिस्थितीत घेता येणार नाहीत.

१. केंद्र राज्य किंवा अन्य स्रोत अंतर्गतच्या योजनेतून अनुज्ञेय खर्च/बाबी.
२. अन्य योजनांसाठी पूरक हिस्सा.
३. कार्यालयीन खर्चासंबंधीच्या योजना.
४. दुरुस्ती व देखभाल व योजनेतर्गत खर्च.
५. वैयक्तिक अनुदान स्वरूपाच्या योजना.

६. दोन वर्षात पूर्ण न होणाऱ्या योजना, मोठ्या खर्चाच्या योजना.
७. कोणत्याही स्वरूपाची वाहन खरेदी.
८. कार्यक्रम, समारंभ, उत्सव, मेळावा, खेळाच्या स्पर्धा, संमेलन इत्यादी बाबी.
९. खाजगी संस्थेसाठी कोणत्याही प्रकारचे सहाय्य/खर्च.
१०. आवृत्ती खर्चासंबंधीच्या योजना.
११. ठराविक जाती/जमातीच्या समूहाच्या मालकीच्या धार्मिक जागेवरील कामे.
१२. खाजगी जागेवर मालमत्तेच्या निर्माण करणाऱ्या योजना.
१३. पदनिर्मिती किंवा करार पद्धतीने पदे भरणे व शासनावर कायमस्वरूपी दायित्व निर्माण करणारे खर्च.

६. योजनेची निवड, प्रशासकीय व तांत्रिक मान्यता :-

वरील परिच्छेद-४ व परिच्छेद-५ मध्ये नमूद केलेल्या अटींची पूर्तता करीत असलेल्या नाविन्यपूर्ण योजनांची निवड करून त्यास प्रशासकीय मान्यता देण्याचे अधिकारी जिल्हा नियोजन समितीच्या मान्यतेने जिल्हाधिकारी यांना असतील. त्यानुसार जिल्हा नियोजन समितीच्या मान्यतेनंतर योजनेची अंमलबजावणी करावी. योजनेच्या पात्रतेबद्दल काही शंका असल्यास, योजनेच्या सविस्तर माहितीसह प्रस्ताव जिल्हाधिकारी यांनी सोबत जोडलेल्या विवरणपत्र १ मध्ये सामाजिक न्याय विभागाकडे पाठवावा. सामाजिक न्याय विभागाकडून अशा प्रस्तावांची छाननी करून व शंका असल्यास संबंधित प्रशासकीय विभागाचे मत घेऊन योजनेच्या मंजूरीबाबत जिल्हाधिकारी यांना कळविण्यात येईल.

जिल्हा नियोजन समितीने मान्यता दिलेल्या योजनांना जिल्हाधिकारी प्रशासकीय मान्यता देतील. योजनेस आवश्यकतेनुसार तांत्रिक मान्यता देण्याची जबाबदारी संबंधित कार्यान्वयीन यंत्रणेची राहिल. योजनेशी संबंधित असणा-या कार्यान्वयीन यंत्रणेमार्फत योजनेची अंमलबजावणी करण्यात यावी.

७. योजनेची सनियंत्रण व मुल्यमापन :-

योजनेची अंमलबजावणी, सर्वेक्षण, मुल्यमापन, सनियंत्रण, प्रचार व प्रसिध्दी, साहित्य वाटपाच्या अनुषंगिक खर्च उदा. वाहतूक इत्यादी करिता योजनेच्या वैशिष्ट्यपूर्ण योजनेच्या एकूण निधीच्या ५ % अनुज्ञेय राहिल.

वैशिष्ट्यपूर्ण/नाविन्यपूर्ण योजनाचा एक वर्षानंतर आढावा घेऊन समाधानकारक प्रगती असल्यास त्याबाबतचे सादरीकरण जिल्हा नियोजन समितीसमोर सादर करून ती योजना पुढील वर्षी सुरु ठेवावी. योजनेची फलनिष्पत्ती समाधानकारक नसल्यास योजना त्वरीत बंद करण्याची कार्यवाही करावी. ज्या योजनेचा फायदा चांगल्या प्रकारे मिळत आहे व ती योजना राज्यव्यापी राबविणे योग्य वाटते. अशा सर्व वैशिष्ट्यपूर्ण/नाविन्यपूर्ण योजनेबाबत जिल्हाधिकाऱ्यांनी एक सविस्तर अहवाल शासनास सादर करावा व त्यात योजनेतून प्रत्यक्ष झालेले फायदे इत्यादी बाबी सविस्तरपणे नमूद कराव्यात.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१७०३२३१७०९३४५१२२ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(भा.र.गावित)
सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. सर्व जिल्हाधिकारी तथा सदस्य सचिव, जिल्हा नियोजन समिती.
प्रत सादर अग्रेषित.
२. मा. राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई
३. मा. मुख्यमंत्र्याचे सचिव
४. मा. उप मुख्यमंत्र्याचे सचिव
५. मा. मंत्री (सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग) यांचे खाजगी सचिव
६. मा. राज्यमंत्री (सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग) यांचे खाजगी सचिव
७. मा. सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव
८. मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई
९. सर्व अपर मुख्य सचिव / सर्व प्रधान सचिव/ सचिव मंत्रालयीन विभाग
१०. प्रधान सचिव (नियोजन विभाग) मंत्रालय, मुंबई.
११. सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१२. अपर आयुक्त व सदस्य सचिव, विदर्भ वैधानिक विकास मंडळ, बी-२३/ ए, साउथ अंबाझरी मार्ग, अंध विद्यालयाजवळ, नागपूर
१३. सदस्य सचिव, मराठवाडा वैधानिक विकास मंडळ, नविन प्रशासकीय इमारत, जिल्हाधिकारी कार्यालय कंपाऊड, तळमजला, औरंगाबाद-४३१००१
१४. सदस्य सचिव, उर्वरित महाराष्ट्र वैधानिक विकास मंडळ, नविन प्रशासकीय इमारत, १८, वा मजला, (पश्चिम बाजू) , मुंबई-३२
१५. कार्यकारी अध्यक्ष, राज्य नियोजन मंडळ, नविन प्रशासकीय इमारत, १९ वा मजला, (पश्चिम बाजू), मुंबई-३२
१६. आयुक्त, समाज कल्याण, म.रा.पुणे
१७. सर्व विभागीय आयुक्त,नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
१८. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
१९. सर्व विशेष कार्यकारी अधिकारी, विभागीय आयुक्तांची कार्यालये
२०. सर्व जिल्हाधिकारी कार्यालये
२१. सर्व जिल्हा नियोजन अधिकारी
२२. सर्व प्रशासकीय विभागाखालील विभागप्रमुख
२३. मा. प्रधान सचिव (सामाजिक न्याय विभाग) यांचे स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय मुंबई.
२४. सर्व सह सचिव / उप सचिव / अवर सचिव/ कक्ष अधिकारी, सामाजिक न्याय विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२५. महासंचालक, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, (बार्टी) पुणे.
२६. संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई.
२७. निवड नस्ती (विघयो) सामाजिक न्याय विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.

(शासन निर्णय, सा.न्या.व वि.स.विभाग क्रमांक : विघयो २०१६/प्र.क्र. २३०/विघयो, दि. २२ मार्च, २०१७
सोबतचे विवरणपत्र)

विवरणपत्र - १

१	योजनेचे नांव	
२	योजनेचे वर्ष	
३	योजनेचा गट	
४	योजनेचा खर्च	
५	योजनेचे लेखा शिर्ष	
६	योजना राबविणारी यंत्रणा	
७	योजनेचे कार्यक्षेत्र	
८	योजनेचे/लाभाचे स्वरूप	अनुदान/कर्ज/भागभांडवल/मानधन/बांधकाम/पुरवठा इत्यादी.
९	योजना प्रथमच राबविण्यात येत आहे किंवा या पूर्वी अशी योजना राबविली आहे काय	
१०	यापूर्वी योजना राबविली असल्यास थोडक्यात तपशिल	
११	योजना राबविणारी संस्था यंत्रणा कायदेशिररित्या सक्षम आहे काय?	
१२	योजनेची निकड/आवश्यकतेबाबतची कारणे	
१३	योजनेचे लाभार्थी	
१४	योजना राबविण्यापूर्वी व राबविल्यानंतरचा फरक	
१५	लाभार्थी संख्या	
१६	अशा प्रकारची योजना इतर कार्यालयीन यंत्रणेकडून राबविण्यात येत आहे काय?	
१७	नाविन्यपूर्ण योजनेची निकड/आवश्यकतेची कारणे	
१८	कार्य प्रणाली	
१९	योजनेचा कालावधी	
२०	प्रति लाभार्थी अपेक्षित खर्च	प्रथम वर्ष दुसरे वर्ष
२१	पात्रतेचे निकष	
२२	अपेक्षित फायदे	

वरील योजनेवर होणारा खर्च अनुसूचित जाती उपयोजने अंतर्गत नाविन्यपूर्ण/ वैशिष्ट्यपूर्ण योजनेच्या आर्थिक मर्यादेनुसार करण्यात येईल.

संबंधित अधिकाऱ्यांची सही व शिक्का